

УДК 336.74

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.37>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Белінський О.О.,
аспірант 3-го року навчання
Сумського державного університету
ORCID: 0009-0002-8562-8704

Белінський О.О. Міжнародно-правові стандарти регулювання грошового обігу.

Стаття присвячена комплексному дослідженню міжнародно-правових стандартів регулювання грошового обігу в умовах глобалізації фінансових ринків, цифровізації економіки та трансформації традиційних фінансових інститутів. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі міжнародних фінансових організацій у формуванні універсальних правил функціонування грошово-кредитних систем, а також необхідністю гармонізації національного законодавства із загальновизнаними міжнародними стандартами.

Розкрито сутність грошового обігу як об'єкта міжнародно-правового регулювання, проаналізовано роль міжнародних фінансових організацій у формуванні стандартів стабільності грошово-кредитних систем. Особливу увагу приділено діяльності міжнародних інституцій, які встановлюють правила валютного регулювання, протидії фінансовим злочинам, забезпечення стабільності банківської системи та розвитку платіжних систем. Проаналізовано роль ключових міжнародних інституцій – Міжнародного валютного фонду (МВФ), Банку міжнародних розрахунків (БМР), Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Комітету з платежів та ринкових інфраструктур (СРМІ) – у формуванні глобальної архітектури регулювання грошово-платіжних відносин.

У статті охарактеризовано ключові міжнародні стандарти, зокрема принципи валютної політики, вимоги до фінансового моніторингу, стандарти банківського регулювання та рекомендації щодо цифровізації фінансових послуг. Досліджено значення гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами для забезпечення фінансової стабільності та ефективного функціонування грошового обігу.

Встановлено, що міжнародно-правові стандарти формуються переважно у формі «м'якого права», проте мають значний вплив на національні правові системи. Обґрунтовано, що ефективне функціонування грошового обігу неможливе без урахування міжнародно-правових стандартів, які забезпечують стабільність фінансової системи, прозорість фінансових потоків та довіру до фінансових інститутів. Зроблено висновок, що імплементація таких стандартів є необхідною умовою інтеграції держав у світову фінансову систему та підвищення ефективності грошово-кредитної політики.

Ключові слова: грошовий обіг, міжнародно-правові стандарти, валютне регулювання, фінансова стабільність, банківська система, фінансовий моніторинг, цифрові фінанси.

Belinskyi O.O. International legal standards governing the circulation of currency.

This article is devoted to a comprehensive study of international legal standards governing monetary circulation in the context of financial market globalization, the digitalization of the economy, and the transformation of traditional financial institutions. The relevance of the topic stems from the growing role of international financial organizations in shaping universal rules for the functioning of monetary and credit systems, as well as the need to harmonize national legislation with universally recognized international standards.

The essence of monetary circulation as an object of international legal regulation is revealed, and the role of international financial organizations in establishing standards for the stability of monetary and credit systems is analyzed. Particular attention is paid to the activities of international institutions that establish rules for currency regulation, combating financial crimes, ensuring the stability of the banking system, and developing payment systems. The role of key international institutions – the International Monetary Fund (IMF), the Bank for International Settlements (BIS), the Financial Action Task Force (FATF), and the Committee on Payments and Market Infrastructures (CPMI) – in shaping the global regulatory architecture for monetary and payment relations.

This article describes key international standards, including principles of monetary policy, financial monitoring requirements, banking regulation standards, and recommendations regarding the digitalization of financial services. It examines the importance of harmonizing national legislation with international standards to ensure financial stability and the effective functioning of the monetary system.

It is established that international legal standards are primarily formed in the form of “soft law,” yet they have a significant impact on national legal systems. It is argued that the effective functioning of the monetary system is impossible without taking into account international legal standards, which ensure the stability of the financial system, the transparency of financial flows, and trust in financial institutions. It is concluded that the implementation of such standards is a necessary condition for the integration of states into the global financial system and for enhancing the effectiveness of monetary policy.

Key words: money supply, international legal standards, foreign exchange regulation, financial stability, banking system, financial monitoring, digital finance.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки характеризується зростанням ролі міжнародних фінансових відносин, що зумовлює необхідність формування єдиних підходів до регулювання грошового обігу. Глобалізація фінансових ринків, розвиток цифрових технологій та поява нових фінансових інструментів потребують узгодження національних правових систем із міжнародними стандартами.

Грошовий обіг як сукупність процесів руху грошових коштів у національній та міжнародній економіці є ключовим елементом фінансової системи держави. Його стабільність безпосередньо впливає на економічний розвиток, інвестиційну привабливість та фінансову безпеку держави.

Метою статті є аналіз міжнародно-правових стандартів регулювання грошового обігу, визначення їх сутності та ролі у забезпеченні стабільності фінансових систем, а також оцінка їх значення для національного законодавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми правового регулювання грошового обігу досліджувалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері фінансового права, банківського права та міжнародного економічного права. Значну увагу приділено питанням валютного регулювання, діяльності центральних банків, фінансового моніторингу та міжнародного співробітництва у фінансовій сфері. Значний внесок у розвиток фінансово-правової доктрини зробили такі науковці, як Л.К. Воронова, О.П. Орлюк, М.П. Кучерявенко, Д.О. Гетьманцев, В.К. Шкарупа, В.В. Козюк та інші, які досліджували правову природу грошового обігу, грошово-кредитну політику та механізми її реалізації. Також у сучасних дослідженнях приділяється увага трансформації грошового обігу під впливом цифровізації, розвитку електронних грошей та фінансових технологій, що відображено у працях М.В. Старинського, Т.В. Шлапко, Л.Д. Руденко та інших учених.

Виклад основного матеріалу. Грошовий обіг як система емісії, обігу та погашення грошових знаків є фундаментальним елементом національної та міжнародної фінансової системи [1, с. 217]. У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації регулювання грошового обігу виходить за межі національного суверенітету і підпадає під вплив міжнародно-правових стандартів. Ці стандарти формуються переважно «м'яким правом» (soft law) і спрямовані на забезпечення стабільності, прозорості та безпеки фінансових операцій. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі FATF, оновленням Рекомендацій FATF у жовтні 2025 року, активним впровадженням CBDC (цифрові гроші, які випускає центральний банк країни) та необхідністю України як кандидата в ЄС гармонізувати своє законодавство з європейськими та глобальними нормами [2].

Грошовий обіг являє собою процес безперервного руху грошових коштів у готівковій та безготівковій формах, що забезпечує функціонування економіки. У міжнародному контексті грошовий обіг охоплює також валютні операції, трансграничні платежі, міжнародні розрахунки та рух капіталу [1, с. 218]. Більшість науковців доцільно звертають увагу на те, що грошовий обіг (currency circulation) відноситься до руху грошей в економіці та охоплює усі грошові транзакції, включаючи купівлю та продаж товарів і послуг, виплати зарплат, оплату податків, інвестиції, позички та інші фінансові операції [3, с. 476].

Грошовий обіг тісно пов'язаний із суспільним виробництвом, а його економічною основою виступає процес суспільного відтворення. Він являє собою рух грошових коштів і виконує функцію універсального засобу обміну товарів і послуг, замінюючи бартерні операції та спрощуючи функціонування економіки.

Гроші забезпечують можливість вимірювання вартості товарів і послуг, що є необхідним для об'єктивного встановлення цін і ефективного розподілу ресурсів у процесі виробництва. Крім того, вони виконують функцію засобу збереження вартості, що дозволяє суб'єктам господарювання відкладати використання доходів і здійснювати витрати в майбутньому [3, с. 476].

Відповідно, можемо стверджувати, що міжнародно-правове регулювання грошового обігу спрямоване на забезпечення стабільності валютних систем, запобігання фінансовим кризам, протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також розвиток ефективних платіжних систем.

Міжнародно-правове регулювання грошового обігу є відносно молодою, але динамічно розвинутою галуззю міжнародного фінансового права. Якщо після Бреттон-Вудської конференції 1944 року основним регулятором виступав МВФ із жорсткою системою фіксованих валютних курсів, то після 1971 року (закінчення конвертації долара в золото) система трансформувалася в гнучкіший режим, де міжнародні стандарти переважно реалізуються через механізми «м'якого права» [4].

У доктрині міжнародного фінансового права відсутній єдиний підхід до визначення поняття «міжнародно-правові стандарти регулювання грошового обігу». У широкому розумінні під ними слід розуміти сукупність принципів, норм і правил, вироблених міжнародними організаціями, інституціями та угодами, що регулюють відносини у сфері грошового обігу, платіжних систем, валютного регулювання та протидії фінансовим злочинам [5].

Виходячи з цього, можемо дійти умовиводу, що грошовий обіг у міжнародно-правовому контексті охоплює: валютні відносини між державами та їх центральними банками; функціонування міжнародних платіжних систем і розрахункової інфраструктури; транскордонне переміщення капіталу та грошових коштів; протидію відмиванню коштів і фінансуванню тероризму; регулювання нових форм цифрових грошей [5].

За правовою природою міжнародні стандарти у цій сфері поділяються на дві основні категорії. До «твердого права» (hard law) належать насамперед Статті угоди МВФ (Articles of Agreement) [6], що мають статус міжнародного договору з обов'язковою юридичною силою для 190 держав-членів, а також регіональні акти ЄС – регламенти та директиви у сфері платіжних послуг. Натомість переважна більшість стандартів є «м'яким правом» (soft law): рекомендації FATF [2], Базельські угоди [7], принципи СРМІ-IOSCO [8] та стандарти Ради з фінансової стабільності (FSB) [9] – формально не є юридично обов'язковими, проте набули фактично обов'язкового характеру через механізми взаємного оцінювання, умовності доступу до міжнародного фінансування та ринкового тиску.

На основі вищенаведеного доцільно провести порівняльний аналіз міжнародних стандартів, крізь призму регулювання грошового обігу та зобразити отримані результати у вигляді таблиці (таблиця 1). Для аналізу були обрані такі критерії: правова природа акту, предмет його регулювання та обов'язковість виконання.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика міжнародних стандартів регулювання грошового обігу.

Організація / Акт	Правова природа	Предмет регулювання	Обов'язковість
МВФ (Статті угоди)	Hard law	Обмінні курси, платіжний баланс, SDR	Обов'язкова для 190 членів
FATF (Рекомендації)	Soft law / де-факто обов'язкова	ПВК/ФТ, нагляд за фінансовим сектором	Фактично обов'язкова (загроза санкцій)
БМР / Базельські угоди	Soft law	Банківський капітал, ліквідність, ризики	Добровільна, але широко імplementована
СРМІ-IOSCO (PFMIs)	Soft law	Платіжні системи та інфраструктура	Добровільна (стандарт для SIPS)

Директива ЄС про платіжні послуги (PSD2)	Hard law (регіональний)	Платіжні послуги, відкритий банкінг	Обов'язкова для держав-членів ЄС
--	-------------------------	-------------------------------------	----------------------------------

Джерело: складено автором на основі аналізу відповідних міжнародних документів.

Проаналізувавши низку НПА, можна дійти висновку, що міжнародні стандарти регулювання грошового обігу охоплюють кілька ключових напрямів, які доцільно схематично зобразити у вигляді чотирьох блоків, які охоплюють валютне регулювання, що включає правила обігу національної валюти, валютних операцій та валютного контролю; банківське регулювання, що передбачає встановлення стандартів діяльності фінансових установ, забезпечення їх платоспроможності та стабільності; фінансовий моніторинг, спрямований на запобігання незаконним фінансовим операціям; регулювання платіжних систем, включаючи розвиток електронних платежів та цифрових фінансових інструментів.

Важливо також зауважити, що міжнародні стандарти не замінюють національне регулювання, а встановлюють мінімальні вимоги, дотримання яких є умовою інтеграції держави у світову фінансову систему. Вони охоплюють монетарну політику, моніторинг, платіжні системи та протидію нелегальному обігу коштів.

Схема 1. Основні напрями міжнародних стандартів у сфері регулювання грошового обігу

Джерело: створено автором на основі нормативного базису.

Зазначені блоки перебувають у тісному взаємозв'язку та формують цілісну систему міжнародно-правового регулювання грошового обігу, в межах якої кожен елемент виконує специфічну, але взаємодоповнюючу функцію. Так, ефективність валютного регулювання значною мірою залежить від стабільності банківської системи, тоді як належний рівень фінансового моніторингу забезпечує прозорість грошових потоків і запобігає використанню фінансової системи для протиправних цілей. Водночас розвиток платіжних систем та цифрових фінансових інструментів виступає сучасним драйвером трансформації грошового обігу, що потребує адаптації традиційних регуляторних підходів до нових технологічних реалій.

Крім того, кожен із визначених напрямів знаходить своє відображення у відповідних міжнародних стандартах та рекомендаціях, сформованих провідними міжнародними інституціями. Зокрема, питання валютного та макрофінансового регулювання координуються International Monetary Fund, стандарти банківського нагляду формуються в межах Bank for International Settlements, а фінансовий моніторинг регулюється рекомендаціями Financial Action Task Force. Регулювання платіжних систем та розвиток фінансової інфраструктури також активно підтримуються World Bank та іншими міжнародними організаціями.

Таким чином, системний аналіз зазначених напрямів дозволяє зробити висновок, що міжнародні стандарти регулювання грошового обігу мають комплексний і багаторівневий характер, забезпечуючи баланс між фінансовою стабільністю, інноваційним розвитком та захистом публічних інтересів. Це, у свою чергу, створює передумови для ефективної імплементації відповідних стандартів у національні правові системи та підвищення рівня інтеграції держав у глобальний фінансовий простір.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави для таких висновків.

По-перше, міжнародно-правові стандарти регулювання грошового обігу утворюють складну багаторівневу систему, в якій «тверде право» (Статті угоди МВФ, регламенти ЄС) співіснує з потужними механізмами «м'якого права» (FATF, Базельські угоди, PFMI). Ключовою особливістю цієї системи є фактична обов'язковість «м'якого права» через механізми взаємного оцінювання,

умовності доступу до ринків та інституційного тиску – феномен, що отримав назву «нормативно-го гегемонізму» в доктрині міжнародного фінансового права.

По-друге, архітектура міжнародного регулювання грошового обігу переживає найбільш радикальну трансформацію за останні десятиліття: поява CBDC, стейблкоїнів та децентралізованих фінансових систем (DeFi) ставить під питання базові категорії традиційного фінансового права – суб'єктності, суверенітету над грошовою емісією та юрисдикції. Наявні міжнародно-правові стандарти (зокрема Статті угоди МВФ) були розроблені в епоху, коли цифрових грошей не існувало, що зумовлює необхідність їх оновлення.

По-третє, регулювання ЄС у сфері платіжних послуг та криптоактивів (PSD2, SEPA, MiCA) сформувало найбільш розвинену регіональну правову архітектуру у цій сфері і здійснює значний екстериторіальний вплив, визначаючи де-факто глобальні стандарти для учасників євро-орієнтованих платіжних ринків.

По-четверте, для України адаптація до міжнародних стандартів регулювання грошового обігу є стратегічним завданням євроінтеграції. Пріоритетними напрямками залишаються: завершення реформи системи фінансового моніторингу відповідно до вимог FATF; повноцінна імплементація режиму відкритого банкінгу PSD2; розробка та введення в дію підзаконної бази для Закону «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX; а також поетапне зняття валютних обмежень в умовах стабілізації воєнно-економічної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проць І.М. Грошова емісія і грошовий обіг: поняття та сутність. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 67. С. 215-219. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.41>.
2. The FATF Recommendations. *FATF*. URL: <https://surl.lt/fyxbdm>.
3. Нянько Л., Нянько В., Кривий В. Організація грошового обігу в банківській системі України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. № 38. С. 474-487. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1022>.
4. Atish Rex Ghosh. From the History Books: The Rethinking of the International Monetary System. 2021. *IMF Blog*. URL: <https://www.imf.org/en/blogs/articles/2021/08/16/from-the-history-books-the-rethinking-of-the-international-monetary-system>.
5. Можаровська Н.О. Теоретико-правові засади грошового обігу як явища, що характеризується ознаками публічного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2025. № 93 (11). С. 29-37. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/56294>.
6. Articles of Agreement of the International Monetary Fund. *IMF*. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/index.htm>.
7. Understanding the Basel Accords: Regulations and Global Impact. *Investopedia*. URL: https://www.investopedia.com/terms/b/basel_accord.asp.
8. Principles for Financial Market Infrastructures. *Bank for International Settlements*. URL: https://www.bis.org/cpmi/info_pfmi.htm.
9. Key Standards for Sound Financial Systems. *Financial Stability Board*. URL: https://www.fsb.org/work-of-the-fsb/about-the-compendium-of-standards/key_standards/.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Белінський О.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0